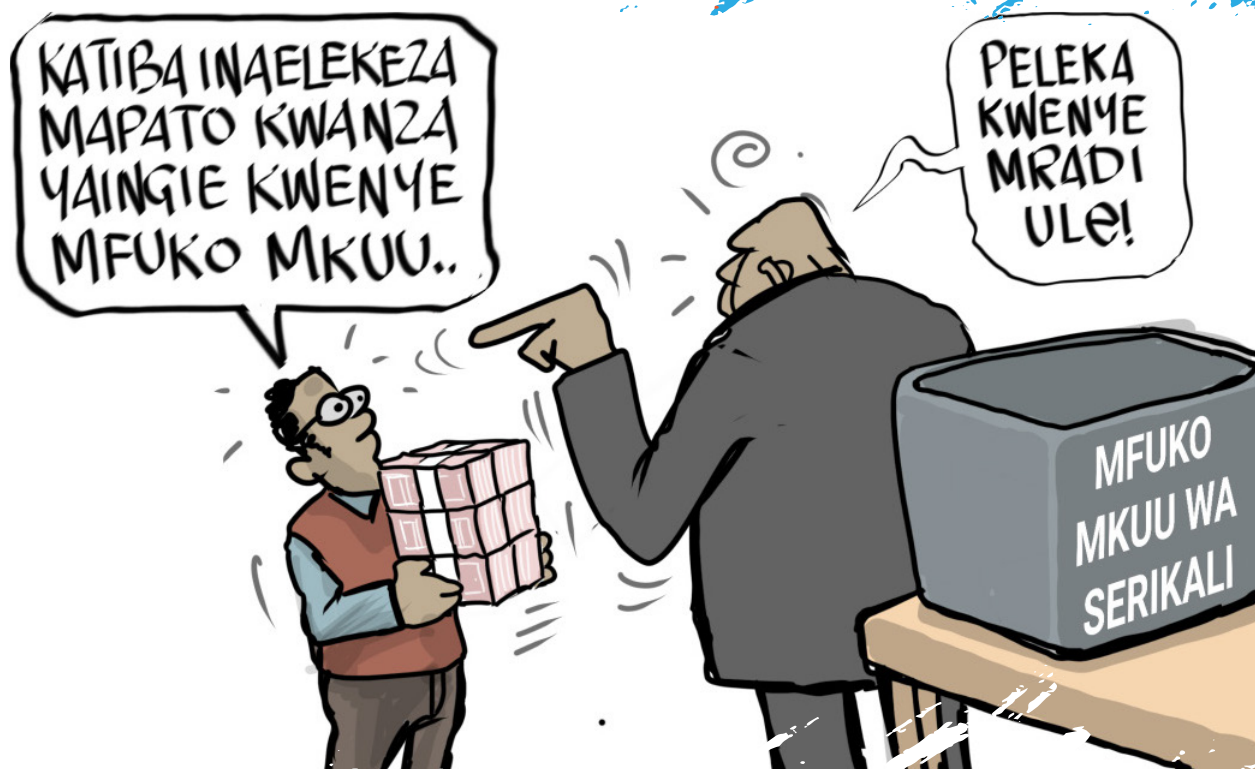

Ripoti Ya Uwajibikaji

Serikali Kuu na Mashirika ya Umma

2019-2020

Ripoti ya Uwajibikaji

**Serikali Kuu na Mashirika ya Umma
2019-2020**

Co-funded by European Union

YALIYOMO

UTANGULIZI	1
JAMBO LA 1:	
Hati za Ukaguzi kwa mwaka 2019/20.....	1
JAMBO LA 2:	
Maboresho katika ukusanyaji wa mapato	4
JAMBO LA 3:	
Mapungufu katika Utekelezaji wa Bajeti	6
JAMBO LA 4:	
Ongezeko la Deni la Serikali katika Bohari Kuu ya Dawa (MSD)	8
JAMBO LA 5:	
Mapungufu ya uendeshaji wa Bodi za Wakurugenzi	9
JAMBO LA 6:	
Mashirika ya Umma Yenye Mtaji Hasi	11
JAMBO LA 7:	
Changamoto za utendaji kazi katika Mamlaka za Maji nchini	12
JAMBO LA 8:	
Changamoto za Uwekezaji Tanzania	14
JAMBO LA 9:	
UVIKO-19 Yaathiri Uwajibikaji, Uchumi na Utekelezaji wa Miradi	16
JAMBO LA 10:	
Mwenendo wa Utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG yaliyotolewa Miaka iliyopita.	18
Hitimisho.....	21

UTANGULIZI

Ripoti ya Uwajibikaji ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma imeandaliwa kutokana na ripoti za ukaguzi za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma za mwaka 2019/20 zilizotolewa na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Dhumuni la ripoti hii ni kurahisisha ripoti alizozitoa CAG katika ukaguzi wa Serikali Kuu na Mashirika ya Umma, ili kuwawezesha wadau wa uwajibikaji kuelewa mapendekezo yaliyopo kwenye ripoti hizo na kudai uwajibikaji kutoka kwa watendaji wa Serikali (duty bearers). WAJIBU inatarajia ripoti hii itawakumbusha watendaji wa Serikali umuhimu wa kutekeleza mapendekezo yaliyotolewa na CAG kwa madhumuni ya kuimarisha usimamizi wa rasilimali za taifa.

Ripoti hii itawawezesha wananchi (right holders) kuelewa namna rasilimali zao zilivyotumika katika kuwaletea maendeleo. Vilevile, ripoti hii inaweza kutumika kama chanzo cha taarifa katika ufuatiliaji wa matumizi ya rasilimali za umma.

Ripoti imefafanua kuhusu umuhimu wa ukaguzi, maoni ya ukaguzi pamoja na mambo Kumi (10) yaliyochambuliwa kutoka katika ripoti zilizotolewa na CAG katika ukaguzi wa Serikali Kuu na Mashirika ya Umma.

Ripoti hii imeandaliwa na Taasisi ya WAJIBU kwa ufadhili wa Shirika la Maendeleo la Ujerumani (GIZ) nchini Tanzania kupitia Mradi wa Usimamizi Bora wa Fedha za Umma (GFG).

Aidha, ripoti hii inasambazwa nchi nzima kwa ufadhili wa Ubalizi wa Ufalme wa Norway. WAJIBU inawakaribisha wadau wote wa uwajibikaji kuisoma ripoti hii na kutoa maoni yatakayochangia kuboresha ripoti zitakazofuata.

Umuhimu wa Ukaguzi wa Hesabu

Ukaguzi wa hesabu kwenye Sekta ya Umma ni utaratibu wa kupitia usahihi wa taarifa za mapato, matumizi, mali, madeni pamoja na utendaji wa Taasisi za umma ili kubaini kama sheria, kanuni, taratibu na thamani ya fedha zimezingatiwa kwenye kukusanya mapato na matumizi ya rasilimali za umma.

Ni muhimu kwa wadau wa uwajibikaji kuzielewa taarifa za ukaguzi katika sekta ya umma ili kufahamu jinsi rasilimali za umma zilivyotumika na kuwawezesha wananchi kudai uwajibikaji kwa maendeleo ya Taifa.

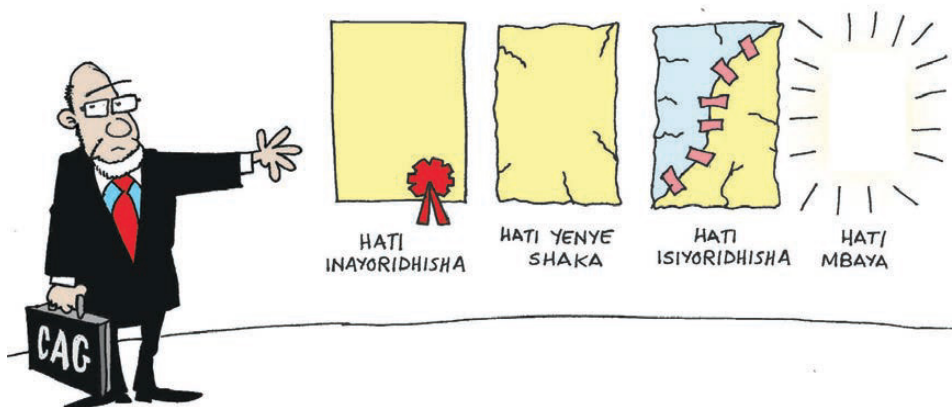
Hati ya Ukaguzi

Baada ya kukamilisha ukaguzi, Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali hutoa Hati ya Ukaguzi kwa kila taasisi ya umma aliyoikagua. Hati ya Ukaguzi ni maoni ya Mkaguzi yatokanayo na ukaguzi alioufanya kwenye hesabu za taasisi au mamlaka yoyote ya Serikali.

Hati ya Ukaguzi hutolewa na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kuonesha ni kwa kiwango gani hesabu alizozikagua zimeandaliwa kwa kuzingatia Viwango vya Kimataifa vya Uandaaji Hesabu katika Sekta ya Umma (IPSASs), Viwango vya Kimataifa vya Uandaaji Hesabu katika Sekta Binafsi (IFRS) pamoja na matamko yanayotolewa na Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi Hesabu (NBAA) na sheria za nchi husika.

Katika ukaguzi wake, CAG hutoa aina nne za Hati za Ukaguzi kama ifuatavyo; Hati Inayoridhisha (Unqualified opinion), Hati Yenye Shaka (Qualified opinion), Hati Mbaya (Adverse opinion) na kushindwa kutoa Hati (Disclaimer of Opinion).

Mkaguzi anapotoa Hati ya ukaguzi Inayoridhisha, haimaanishi kuwa Taasisi iliyokaguliwa haina dosari yoyote kwa sababu ukaguzi hufanywa kwa kuchagua miamala michache (sample transactions) na siyo miamala yote (100% transactions) iliyofanywa na taasisi husika.

Mambo Yaliyochambuliwa Katika Ukaguzi Wa Mwaka 2019/20

Sehemu hii, inaonesha uchambuzi wa mambo 10 kati ya mambo mbalimbali yaliyo katika ripoti za CAG za ukaguzi wa Serikali Kuu na Mashirika ya Umma za mwaka 2019/20. Mambo hayo ni pamoja na mwenendo wa hati za ukaguzi na mwenendo wa utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika kaguzi za miaka iliyopita kama ifuatavyo:

JAMBO LA 1:

Hati za Ukaguzi kwa mwaka 2019/20

Mwenendo wa Hati za ukaguzi zilizotolewa katika Serikali Kuu na Mashirika ya Umma ni kama ifuatavyo;

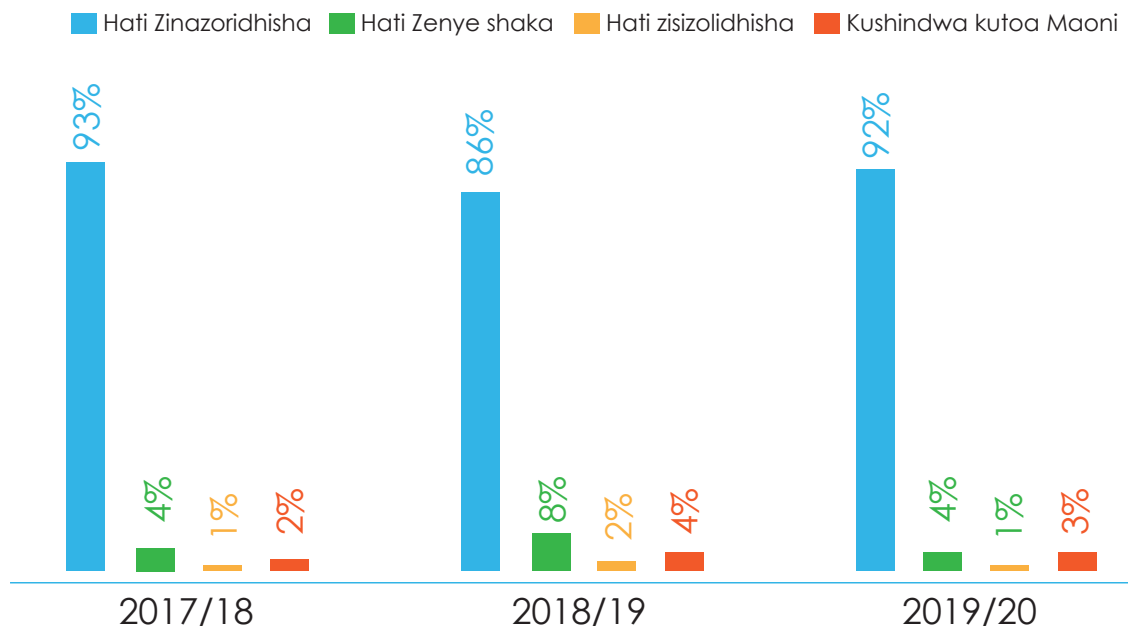
i. Hati zilizotolewa katika Ukaguzi wa Serikali Kuu

Kwa mwaka 2019/20, CAG alikagua taasisi 263 ambazo ni Wizara, Idara na Wakala wa Serikali kuu na kutoa hati za ukaguzi 260 ikilinganishwa na 294 kwa mwaka 2018/19. Kupungua kwa hati za ukaguzi ni kutokana na CAG kushindwa kufanya ukaguzi kwa balozi na misheni 43 kutokana na ugonjwa wa virusi vya Korona (UVIKO – 19).

Aidha, uchambuzi unaonesha Hati Zinazoridhisha zimeongezeka kwa asilimia 6 kutoka asilimia 86 ya mwaka 2018/19 hadi asilimia 92 kwa mwaka 2019/20 kama inavyoonekana katika kielelezo Na.1.

Kielelezo Na. 1: Mwenendo wa Hati za Ukaguzi kwa miaka mitatu (2017/18-2019/20)

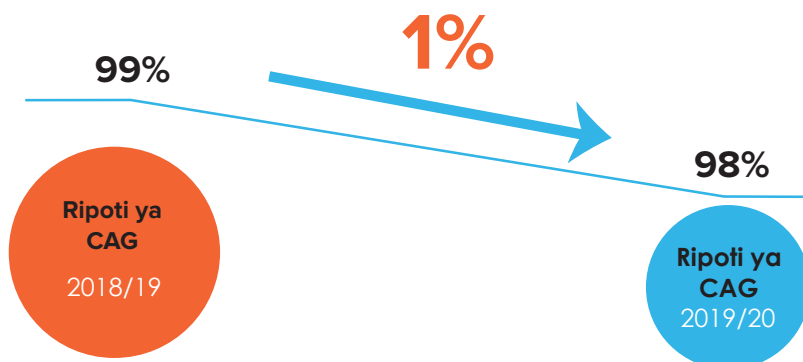

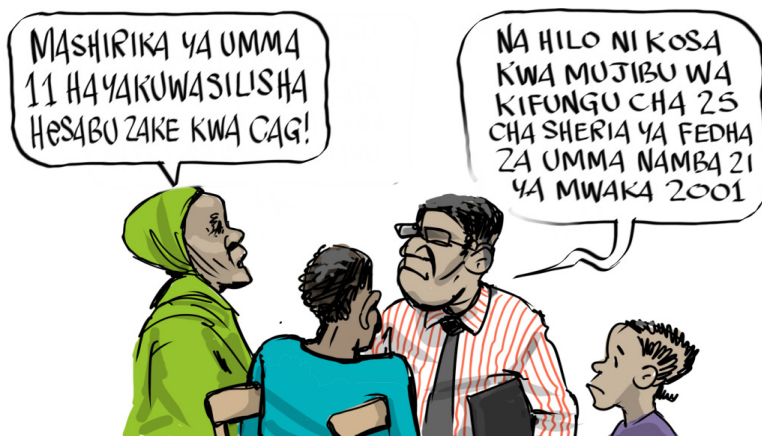
Pamoja na hati zinazoridhisha kuongezeka, bado CAG ameibua hoja mbalimbali zinazotokana na ukiukwaji wa sheria, kanuni na miongozo mbalimbali pamoja na uwepo wa udhaifu katika mifumo ya udhibiti wa ndani.

ii. Hati zilizotolewa katika Ukaguzi wa Mashirika ya Umma

Kwa mwaka wa fedha 2019/20, CAG alikagua na kukamilisha kaguzi za mashirika 165. Mashirika 162 sawa na asilimia 98 yalipata Hati Inayoridhisha na mashirika matatu sawa na asilimia 2 yalipata Hati Zenye Shaka.

Ripoti ya CAG ya mwaka **2019/20** imeonesha kushuka kwa hati zinazoridhisha kwa asilimia 1 kutoka asilimia 99 kwa mwaka **2018/19** na kufikia asilimia 98 kwa mwaka 2019/20.

Aidha, kuna mashirika ya umma 11 ambayo hayakuwasilisha hesabu kwa CAG kwa ajili ya ukaguzi. Mashirika hayo ni Hospitali ya Taifa ya Muhimbili, Kampuni ya Mbolea Tanzania, Shirika la Posta Tanzania, Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya, Shirika la Reli Tanzania, Shirika la Simu Tanzania, Shirika la Umeme Tanzania, Soko la Mitaji Tanzania (DSE), Taasisi ya Mifupa Muhimbili, Mfuko wa UTT AMIS na Shirika la Magazeti Tanzania. Ikumbukwe kuwa, kutotayarisha hesabu na kuziwasilisha kwa CAG kwa ukaguzi ni uvunjifu wa Kifungu cha 25 cha Sheria ya Fedha za Umma Na. 21 ya mwaka 2001.

Kielelezo Na. 2: Mwenendo wa hati za ukaguzi zilizotolewa kwa mashirika ya umma kwa kipindi cha miaka mitatu (2017/18-2019/20)

Athari

Kutokaguliwa kwa ofisi za balozi 43 pamoja na mashirika 11 kutowasilisha taarifa za hesabu kwa CAG kunasababisha wananchi kutokujua kama kuna ufanisi katika uendeshaji wa taasisi hizo.

Ushauri

Kwa kuwa Serikali imefanya juhudi kubwa katika kuweka mifumo ya kielektroniki katika kukusanya na kutumia mapato ya Serikali, Mhasibu Mkuu wa Serikali kwa kushirikiana na Ofisi ya Serikali Mtandao (eGA) na Ofisi ya CAG waangalie namna ya kufanya mifumo ya usimamizi wa fedha za umma kuruhusu ukaguzi kufanyika kwa njia ya kielektroniki.

Wizara ya Fedha na Mipango kupitia Msajili wa Hazina kuyachukulia hatua za kinidhamu mashirika ya umma ambayo hayana sababu za msingi zilizopelekea kutowasilisha hesabu kwa CAG kwa ajili ya ukaguzi, kulingana na kifungu Na. 44 (1) cha Sheria ya Fedha za Umma 2001 (kama ilivyorekebisha).

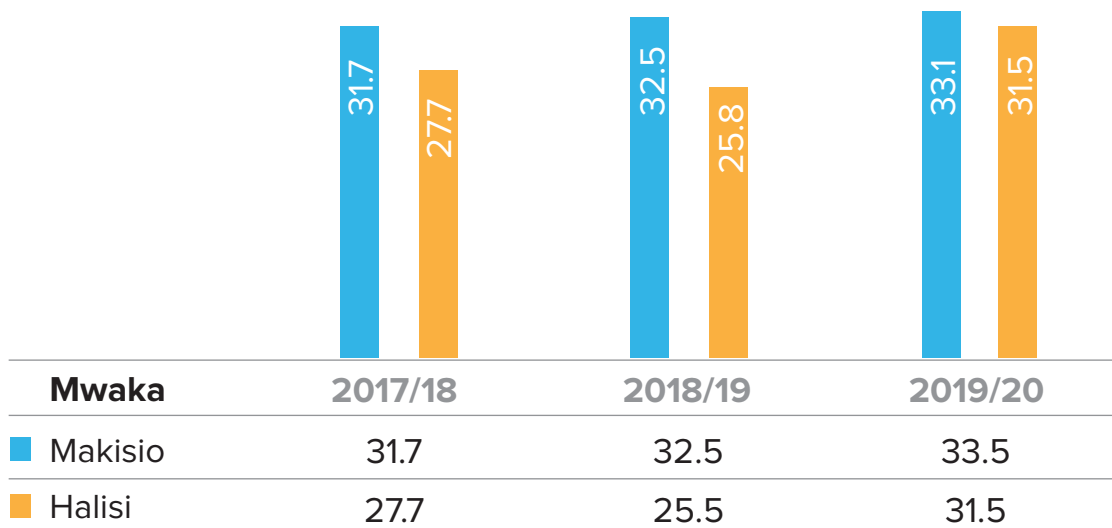
JAMBO LA 2:

Maboresho katika ukusanyaji wa mapato

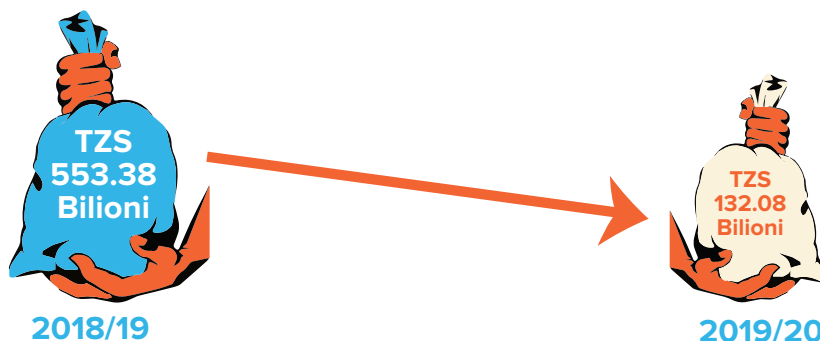
Kwa mwaka 2019/20, Serikali ilipanga kukusanya kiasi cha TZS 33.1 trilioni. Hata hivyo, Serikali iliweza kukusanya kiasi cha TZS 31.5 trilioni sawa na asilimia 95 na kushindwa kukusanya TZS 1.6 trilioni sawa na asilimia 5.

Hali hii inaonesha kuongezeka kwa ukusanyaji wa mapato kutoka asilimia 79 ya mwaka 2018/19 hadi asilimia 95 kwa mwaka 2019/20. Ongezeko hili limetokana na kuongezeka kwa ukusanyaji wa kodi pamoja na mikopo ya ndani na nje ya nchi. Japokuwa makusanyo yameongezeka, Serikali bado inategemea mikopo na misaada kwa asilimia 35 ili kutekeleza bajeti yake. Kielelezo namba 3 kinaonesha mwenendo wa makadirio ya bajeti pamoja na makusanyo halisi kwa kipindi cha miaka mitatu.

Kielelezo 3: Mwenendo wa Bajeti Iliyoidhinishwa na Bunge na Makusanyo Halisi kwa Kipindi cha Miaka Mitatu

- Pamoja na Serikali kukusanya mapato kwa asilimia 95, bado kumekuwa na changamoto katika usimamizi wa Mfuko Mkuu wa Serikali. Kwa mwaka 2019/20, kiasi cha TZS 132.08 bilioni kutoka katika mapato ya ndani ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa kilitumika bila kuripotiwa kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali. Kiasi hiki kimepungua kwa asilimia 76 kutoka kiasi cha TZS 553.38 kwa mwaka 2018/19.

- ii. Vilevile, kiasi cha TZS 2,025.67 bilioni kilipelekwa moja kwa moja kwenye mradi bila kupelekwa kwanza kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali kama sheria na taratibu zinavyotaka.

Athari

Kutowasilisha mapato ya Serikali kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali ni kwenda kinyume na matakwa ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya 135 na kusababisha kukosekana kwa taarifa sahihi za mapato na matumizi ya Serikali kwa mwaka husika na fedha za Serikali kutumika kwa miradi ambayo haipo kwenye bajeti. Vitendo vya aina hii vinaashiria udhaifu katika usimamizi wa sheria pamoja na kanuni za uendeshaji wa Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali na kuifanya bajeti kutotumika kama zana ya udhibiti wa rasilimali za umma.

Ushauri

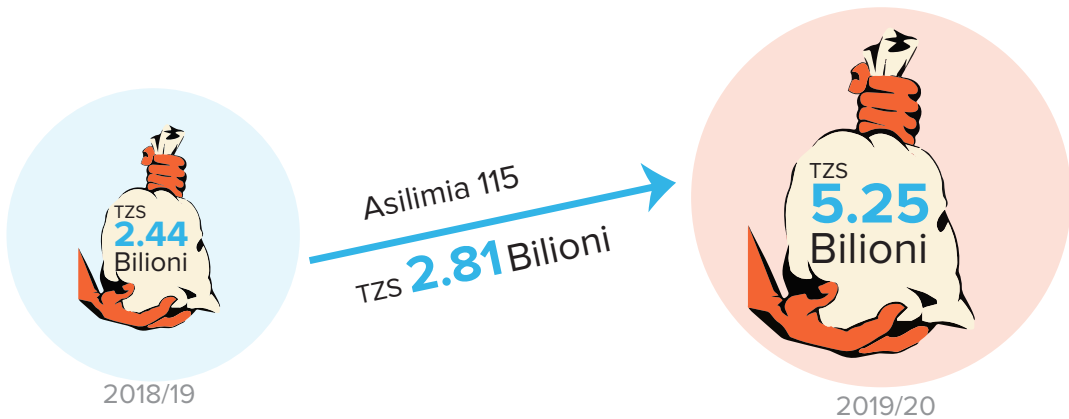
Mlipaji Mkuu wa Serikali ambaye ndiye mwenye mamlaka ya uteuzi wa Maafisa Masuuli ahakikishe kuwa Afisa Masuuli yeyote atakaye kiuka matakwa ya Ibara ya 135 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, anaripotiwa kwenye mamlaka ya uteuzi wake kwa ajili ya kuchukuliwa hatua za kinidhamu.

JAMBO LA 3:

Mapungufu katika Utekelezaji wa Bajeti

Kumekuwa na mapungufu mbalimbali katika utekelezaji wa bajeti, hususani kwa wakala na taasisi za Serikali kufanya matumizi ya TZS 29.98 bilioni nje ya bajeti iliyoidhinishwa kama ifuatavyo;

- i. Wakala za Serikali zilifanya matumizi ya TZS 5.25 bilioni nje ya bajeti iliyoidhinishwa. Hili ni ongezeko la TZS 2.81 bilioni sawa na asilimia 115 ikilinganishwa na TZS 2.44 bilioni ya mwaka 2018/19.

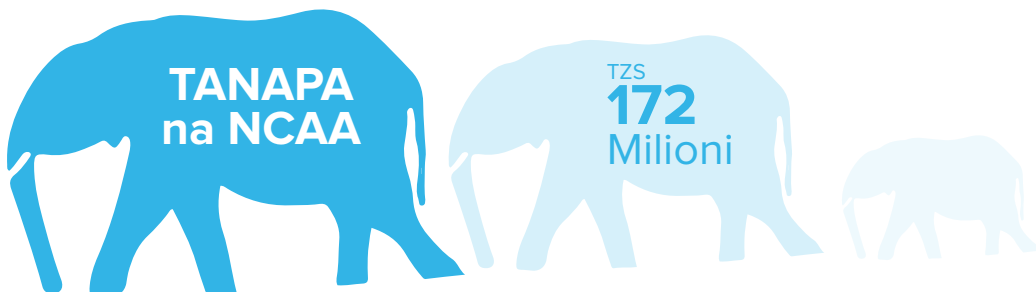

- ii. Taasisi 6 zilifanya matumizi ya TZS 24.41 bilioni, nje ya bajeti iliyoidhinishwa ambapo ni kinyume cha Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015. Taasisi hizo ni kama zinavyoonekana kwenye Jedwali Na.1.

Jedwali Na. 1: Taasisi zilizofanya matumizi nje ya bajeti kwa kipindi cha mwaka 2019/20

Taasisi	Kiasi (TZS)
Tume ya Taifa katika Shirika la Umoja wa Mataifa linaloshughulikia Elimu, Sayansi na Utamaduni (UNESCO) – Fungu Na. 18	4,760,000.00
Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano – Fungu Na. 62	38,150,000.00
Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto – Fungu Na. 53	257,906,556.28
Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto – Fungu Na. 52	24,024,009,125
Ofisi ya Waziri Mkuu – Kazi, Vijana, Ajira na Walemavu – Fungu Na. 65	50,477,500.00
Sekretarieti ya Mkoa Songwe	33,093,200.00
Jumla	24,408,396,381.28

- iii. Mamlaka ya Hifadhi za Taifa (TANAPA) na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA) zilifanya matumizi ya TZS 172 milioni nje ya bajeti iliyoidhinishwa. Matumizi haya yalifanywa kwa ajili ya kufadhili Tamasha la Upandaji wa Mlima Kilimanjaro lililoandaliwa na Wizara ya Maliasili na Utalii.

- iv. Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA) na Wakala wa Huduma za Misitu (TFS) kupitia maagizo ya Kaimu Katibu wa Waziri wa Maliasili na Utalii zilifanya Matumizi ya TZS 148.23 milioni nje ya bajeti kwa ajili ya kugharamia ofisi ya Waziri wa Maliasili na Utalii.

Athari

Matumizi ya fedha za umma nje ya bajeti yanaathari zifuatazo:

- Kushindwa kwa bajeti kutumika kama nyenzo muhimu ya usimamizi wa utekelezaji wa bajeti ya Taifa,
- Uwezekano wa uwepo wa ubadhirifu na vitendo vya rushwa katika kufanikisha matumizi makubwa nje ya bajeti iliyoidhinishwa, na
- Matumizi ya ziada kinyume na bajeti iliyoidhinishwa kupitia maagizo ya viongozi ni matumizi mabaya ya madaraka kwa kuwa inasababisha kuvunja sheria na taratibu za matumizi ya fedha za Serikali.

Ushauri

Serikali kupitia Wizara ya Fedha na Mipango, iboreshe mifumo ya usimamizi wa bajeti ili kuhakikisha bajeti inatumika kama zana ya usimamizi wa matumizi ya Serikali. Vilevile, Bunge lifanye mapitio ya Sheria ya bajeti (2015) ili iweze kuonesha hatua atakazochukuliwa Afisa Masuuli atakayefanya matumizi nje ya bajeti bila kuidhinishwa na Bunge.

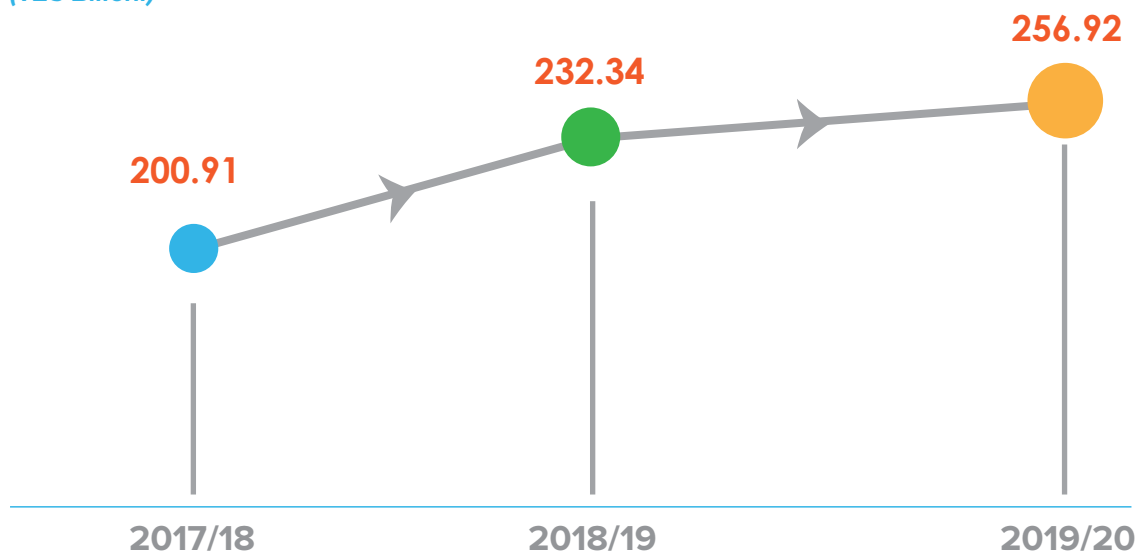
Bunge lijidhatiti zaidi katika kusimamia utekelezaji wa bajeti iliyoidhinisha. Bunge linatumia fedha na muda mwingi kuandaa bajeti ya taifa. Hivyo, inapaswa kuhakikisha usimamizi wa utekelezaji wa Bajeti ya Taifa unafanyika ipasavyo.

JAMBO LA 4:

Ongezeko la Deni la Serikali katika Bohari Kuu ya Dawa (MSD)

Ukaguzi wa CAG umebaini kuwa deni la Serikali katika Bohari Kuu ya Dawa limeongezeka kwa TZS 56.01 bilioni kutoka TZS 200.91 bilioni mwaka 2017/18 hadi kufikia TZS 256.92 bilioni mwaka 2019/20. Kuongezeka kwa deni hilo kumetokana na ulipaji hafifu wa madeni ya hospitali, vituo vya afya vya Serikali na taasisi zingine za Umma baada ya kupelekewa dawa na vifaa tiba kutoka MSD kama inavyoonekana kwenye kielelezo Na. 4.

Kielelezo Na. 4: Mwenendo wa Deni la Serikali katika Bohari Kuu ya Dawa kwa miaka mitatu (TZS Bilioni)

Athari

Kuendelea kuongezeka kwa deni hili la muda mrefu kunaathiri utendaji wa Bohari Kuu ya dawa katika kutoa vifaa tiba na madawa.

Ushauri

Wizara ya Fedha na Mipango kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI na Wizara ya Afya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto zitake taasisi zote zinazodaiwa na Bohari Kuu ya Dawa fedha zinzotakiwa kutumwa kwa taasisi hizo kwajili ya matumizi mengineyo na kuzipeleka katika Bohari Kuu ya Dawa ili kulipa madeni hayo.

JAMBO LA 5:

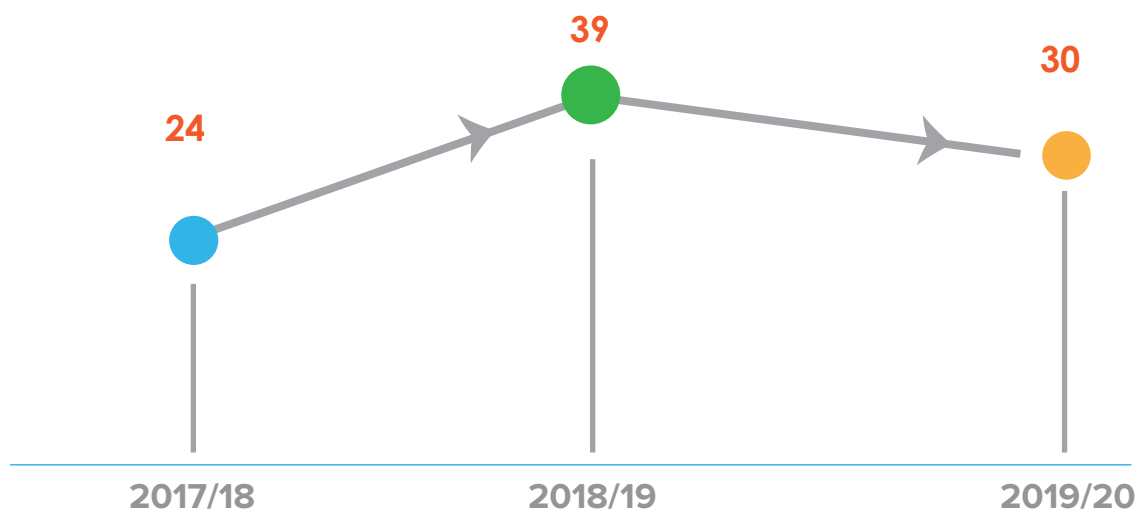
Mapungufu ya uendeshaji wa Bodi za Wakurugenzi

Kumekuwa na mapungufu mbalimbali katika uendeshaji wa bodi za wakurugenzi katika mashirika ya umma. Mapungufu hayo ni kama yafuatayo;

i. Mashirika ya Umma Yasiyokuwa na Bodi za Wakurugenzi

Tatizo la kutokuwepo kwa bodi za wakurugenzi limeendelea kuwepo katika Mashirika ya Umma. Kwa mwaka wa fedha 2019/20, CAG alibaini Mashirika 30 hayakuwa na bodi za wakurugenzi. Kati ya mashirika hayo, mashirika 20 hayakuwa na bodi kwa muda wa chini ya mwaka mmoja, mashirika tisa hayakuwa na bodi kwa zaidi ya mwaka mmoja na shirika moja (Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - CARMATEC) halikuwa na bodi kwa miaka miwili kama inavyoonekana kwenye kielelezo Na. 5.

Kielelezo Na. 5; Idadi ya Mashirika Yanayojiendesha Bila Kuwa na Bodi za Wakurugenzi

ii. Bodi za Wakurugenzi Kukaa Vikao Vingi

CAG alibaini uwepo wa Mashirika ya Umma saba yaliyofanya vikao vingi vya bodi. Mashirika hayo yalifanya vikao kuanzia 9 hadi 13 kinyume na waraka wa Msajili wa Hazina Na. 12 wa mwaka 2015 unaoyataka Mashirika ya Umma kufanya vikao vya bodi vinne vya kisheria kwa mwaka ambavyo vinatakiwa kufanyika kila robo ya mwaka kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 2.

Jedwali Na. 2: Taasisi zilizofanya vikao vingi vya bodi

Na.	Jina la Taasisi	Idadi ya vikao
1	Shirika la Wakala wa Meli Tanzania	13
2	Benki ya Posta ya Tanzania	11
3	Shirika la Nyumba la Taifa	11
4	Mamlaka ya Udhhibiti wa Mawasiliano Tanzania	11
5	Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania	10
6	Chuo cha Kumbukumbu cha Mwalimu Nyerere	9
7	Chuo Kikuu cha Mzumbe	9

iii. Idadi kubwa ya Wajumbe wa Bodi ya EPZA Kuhudhuria Vikao kwa Njia ya Uwakilishi.

Ripoti ya CAG inaonesha kuwa, vikao vingi vya Bodi ya Wakurugenzi ya EPZA vimekuwa vikihudhuriwa na wawakilishi wa wajumbe waliostahili kuhudhuria vikao hivyo kwa asilimia 57.14 hadi 66.67.

iv. Bodi ya TANTRADE ina Idadi Kubwa ya Wajumbe Waliomaliza Muda Wao.

Katika Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE), muda wa wajumbe 9 wa bodi kati ya 11 uliisha tangu mwezi Disemba 2019. Hivyo, wajumbe waliobaki akiwemo mwenyekiti wa bodi hawawezi kukaa kikao au kuidhinisha mahitaji ya mamlaka hiyo.

Athari

Kasoro zilizobainishwa katika uendeshwaji wa bodi za wakurugenzi, zimepelekea athari zifuatazo;

- Kukosekana kwa utawala bora kwenye uendeshaji wa Mashirika yasiyokuwa na Bodi za Wakurugenzi na Wadhamini kwa kuwa Bodi hizi ndizo zina jukumu la kuhakikisha uwepo wa utawala bora kwenye Mashirika haya.
- Uwepo wa wawakilishi badala ya wajumbe katika bodi ya wakurugenzi ya EPZA kwa kiwango cha hadi asilimia 66.7 kunazorotesha utendaji wa Bodi hiyo kwa kukosekana kwa mwendelezo wa majadiliano katika vikao vya bodi kwakuwa kila wakati kunakuwa na wawakilishi wapya.

Ushauri:

Pamoja na mapendekezo ya CAG, WAJIBU inaendelea kushauri;

- Ofisi ya Msajili wa Hazina kupendekeza kufanyika kwa mabadiliko katika sheria zilizoanzisha mashirika ya umma ili kuingiza vipengele vitakavyowezesha mashirika hayo kuwa na Bodi za Wakurugenzi/Wadhamini kwa kipindi chote hadi bodi mpya itakapoteuliwa.
- Msajili wa Hazina kuyasisitiza mashirika ya umma na bodi zake kuzingatia Waraka wa Msajili wa Hazina Na. 12 wa mwaka 2015 unaoyataka Mashirika ya Umma kufanya vikao vya bodi vinne vya kisheria kwa mwaka na vikao vichache vya dharura.
- Uwakilishi wa Wajumbe wa Bodi uwe na kikomo vinginevyo ujumbe wa mjumbe ukome na mamlaka ziteue wajumbe wengine wa kujaza nafasi hizo kuliko kuwa na uwakilishi wa kudumu.

JAMBO LA 6:

Mashirika ya Umma Yenye Mtaji Hasi

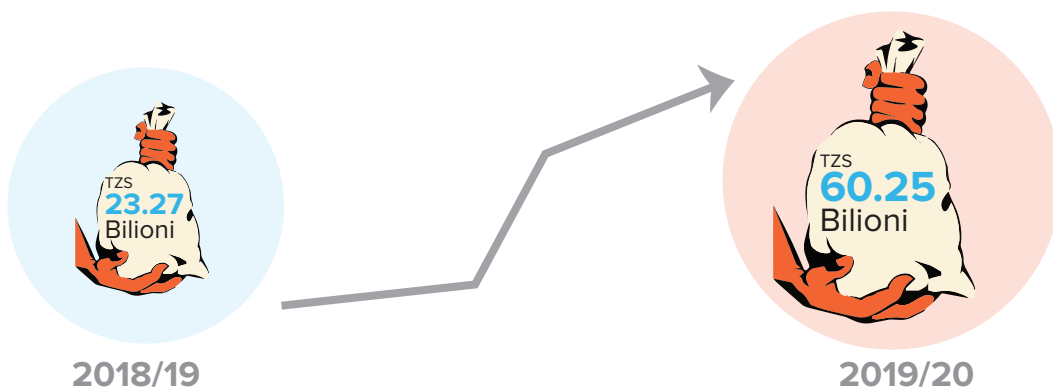
Mashirika 9 kati ya 165 yaliyokaguliwa na CAG yalikuwa na mtaji hasi. Kati ya mashirika tisa, matatu ni mashirika yanayotakiwa kujiendesha kibiashara na sita ni mashirika yanayotoa huduma. Mashirika yenye mtaji hasi, yana kiasi kikubwa cha mikopo na madeni kuliko mali. Hali hii inatia shaka juu ya uwezo wa mashirika hayo kuendelea kutoa huduma katika siku zijazo. Mitaji hasi, kwa kiasi kikubwa, ilisababishwa na mfululizo wa hasara au nakisi ya bajeti kwa mashirika husika pamoja na kiasi kikubwa cha madeni. Mashirika ya kibiashara yenye mtaji hasi yameoneshwa kwenye jedwali Na. 3;

Jedwali Na.3: Orodha ya Mashirika ya Kibiashara Yenye Mtaji Hasi

Jina la Taasisi	Jumla ya Mali (TZS. Bilioni)	Jumla ya Madeni (TZS Bilioni)	Mtaji (TZS Bilioni)
Kampuni ya Ndege Tanzania	0.26	0.47	(0.22)
Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania	3.19	3.52	(0.33)
Kampuni ya Stamigold	49.13	66.07	(16.94)

Athari

Uwepo wa mitaji hasi katika mashirika haya hufanya yaendeleo kujiendesha kwa hasara mfululizo na hivyo kuendelea kuwa tegemezi kwa ruzuku kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali. Mfano, Shirika la Ndege Tanzania limejiendesha kwa hasara kwa miaka miwili mfululizo (mwaka 2018/19 hasara ilikuwa TZS 23.27 bilioni na mwaka 2019/20 hasara ilikuwa TZS 60.25 bilioni).

Ushauri

Serikali kupitia Msajili wa Hazina ifanye mapitio ya namna ya uendeshaji wa mashirika haya na kuishauri Wizara ya Fedha na Mipango kuyaongezea mitaji ili yaweze kumudu gharama za uendeshaji. Pia, waangalie namna ya kuongeza wabia kupitia kuuza hisa kwa ajili ya kuongeza mitaji ya mashirika haya.

JAMBO LA 7:

Changamoto za utendaji kazi katika Mamlaka za Maji nchini

Mamlaka za Maji nchini zilikuwa na changamoto zilizobainishwa na CAG kama ifuatavyo;

i. Upotevu Mkubwa wa Maji Uliogharimu Kiasi cha TZS 74.29 bilioni

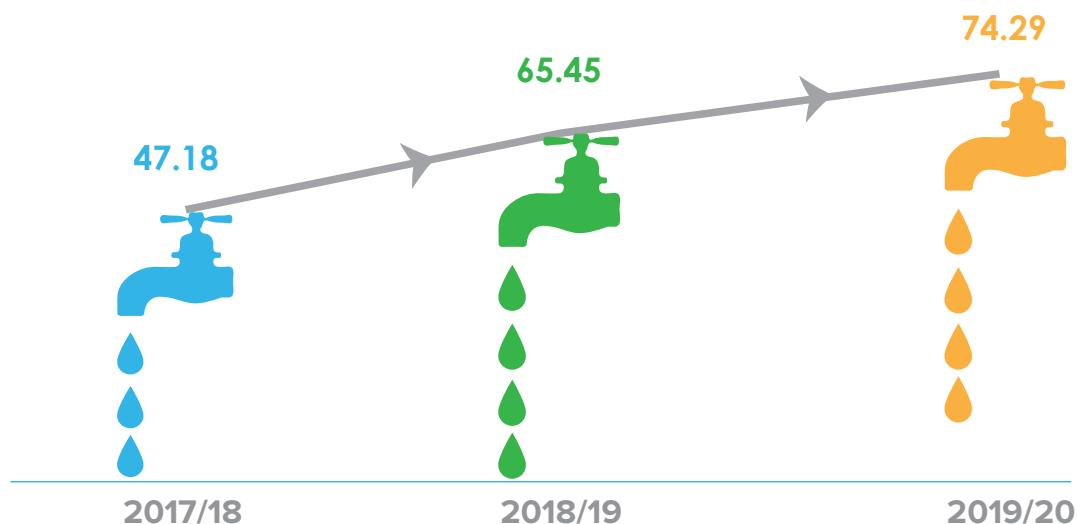
CAG alibaini Mamlaka za Maji 21 kati ya 23 zina kiwango kikubwa cha upotevu wa maji ikilinganishwa na kiwango kinachokubalika kisichozidi asilimia 20, hii ni kutokana na miundombinu chakavu.

Katika mwaka 2019/20, upotevu wa maji ulikuwa wa thamani ya TZS 74.29 bilioni sawa na asilimia 47 ikilinganishwa na mwaka 2018/19 ambapo ulikuwa ni TZS 65.45 bilioni sawa na asilimia 42.

Hali ya upotevu wa maji imeendelea kuongezeka kwa miaka mitatu mfululizo kama inavyoonekana kwenye kielelezo Na. 6.

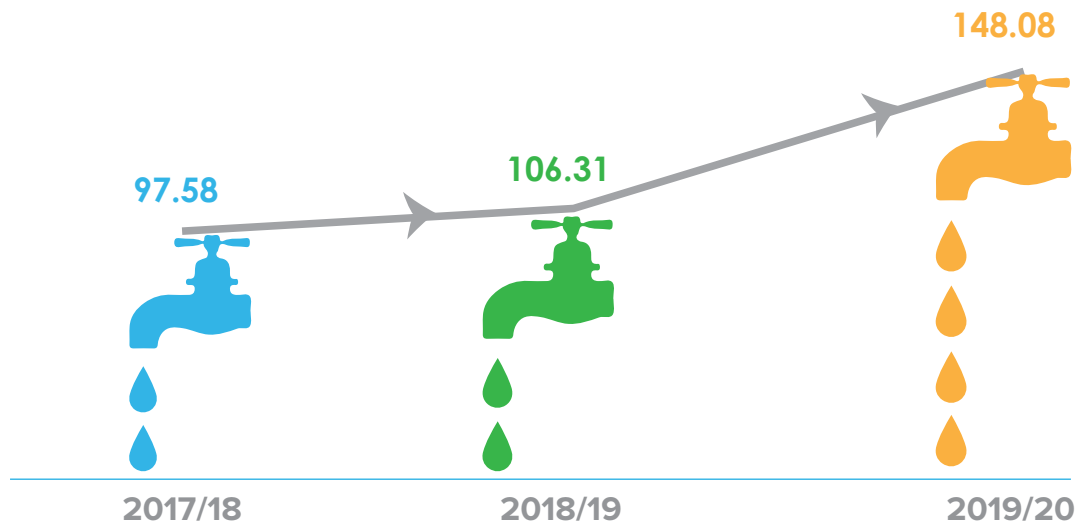
Kielelezo Na. 6: Upotevu wa Maji (TZS Bilioni) kwa Kipindi cha Miaka Mitatu (2017/18 hadi 2019/20)

ii. Ucheleweshaji wa Makusanyo ya Madeni katika Mamlaka za Maji TZS 148.08 Bilioni.

CAG alibaini malimbikizo ya madeni ya muda mrefu kiasi cha TZS 148.08 bilioni ambayo yamejumisha madeni ya TZS 64.41 bilioni sawa na asilimia 44 kutoka kwenye taasisi za Serikali na TZS 83.66 bilioni sawa na asilimia 56 kutoka kwa wateja binafsi kama inavyoonekana katika kielelezo Na. 7.

Kielelezo Na. 7: Madeni katika mamlaka za maji nchini (TZS Bilioni)

Athari

Upotevu wa maji uliogharimu Kiasi cha TZS 74.29 bilioni katika Mamlaka za Maji pamoja na kushindwa kukusanya madeni ya TZS 148.08 bilioni kunasababisha Mamlaka za Maji kushindwa kutoa huduma kwa kiwango na ufanisi unaohitajika kwa wananchi.

Ushauri

WAJIBU inashauri yafuatayo:

- Mamlaka za Maji chini ya usimamizi wa Wizara ya Maji, ziendeele kufanyia kazi sababu za kuongezeka kwa upotevu wa maji hususani kwenye miundombinu.
- Mamlaka za Maji ziwabane wateja kulipa mikopo ya huduma ya maji bila shuruti. Hii ni pamoja na kusitisha huduma ya maji na kuwapeleka wadaiwa sugu katika vyombo vya sheria kudai madeni ambayo hayajalipwa.
- Wizara ya Maji ipitie Sera ya mkopo ya gharama ya kuunganishiwa maji kwa madhumuni ya kupunguza kipindi cha mteja kudaiwa kutoka siku tisini mpaka thelathini. Utekelezaji wa pendekezo hili utaharakisha mzunguko wa fedha kutoka kwa wateja kuja kwa Mamlaka za Maji na hivyo itampunguzia mteja kulimbikiza deni kubwa ambalo mara nyingi linakuja kumshinda kulilipa.
- Serikali kupitia Wizara ya Maji iharakishe utekelezaji wa mpango wa kutumia mita za luku za maji ili wananchi walipe bili za maji kabla ya kutumia.

JAMBO LA 8:

Changamoto za Uwekezaji Tanzania

Ripoti ya CAG ya mwaka 2019/20, inaonyesha kumekuwa na mapungufu katika kukuza mazingira ya uwekezaji nchini. Mapungufu hayo yamebainika katika taasisi mbalimbali kama EPZA, TIC n.k kama ifuatavyo.

- i. Maafisa wa kituo cha uwekezaji kukosa mamlaka ya kutoa baadhi ya huduma kwa wawekezaji katika vituo vinavyotoa huduma mahala pamoja (One stop centre). Vituo hivi vilitakiwa kutoa huduma 11, lakini huduma saba hazikuwa zinatolewa. Huduma hizo ni Utoaji wa leseni za biashara/viwanda, utoaji wa huduma za kodi, usajili wa kampuni, vibali vya mazingira, vibali vya ubora, vibali vya dawa pamoja na vibali vya usalama na afya mahala pa kazi,
- ii. Ucheleweshwaji wa kutoa majibu ya maombi ya wawekezaji. Mfano, TRA ilichelewesha kutoa majibu ya maombi 37 ya vivutio vya kodi kutoka kwa wawekezaji wanaopitia TIC kwa kipindi cha miezi sita hadi miaka miwili,
- iii. Taasisi zinazosimamia uwekezaji zilikuwa na nakisi ya TZS 45 bilioni sawa na asilimia 49 ya bajeti iliyoidhinishwa. Hata hivyo, Serikali haikutoa ruzuku ya TZS 32 bilioni sawa na asilimia 71 ya nakisi hiyo. Hii inasababisha taasisi hizi kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi,
- iv. Taasisi ya Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO) kuendelea kujiendesha bila kuwa na kanuni na mpango kazi kwa miaka mitano.
- v. Mazingira ya uwekezaji Tanzania yameshuka kwa asilimia 8 ambapo kwa mwaka 2020 Tanzania ilikuwa nafasi ya 141 kati ya nchi 190 kutoka nafasi ya 131 mwaka 2015.

Athari

Changamoto zilizobainishwa, zimesababisha athari zifuatazo;

- i. Kushuka kwa idadi ya miradi iliyosajiliwa na TIC kwa mwaka 2015/16 ilisajiliwa miradi 420 wakati kwa mwaka 2019/20 ilisajiliwa miradi 219, hivyo idadi hiyo imeshuka kwa asilimia 48.

- ii. Kushuka kwa kiasi cha mitaji mipya kilichowekezwa TIC kutoka Dola za Kimarekani 7,716 milioni kwa mwaka 2015/16 hadi kufikia Dola za Kimarekani 1,853 milioni sawa na asilimia 76 kwa mwaka 2019/20.
- iii. Kushuka kwa nafasi za ajira kutoka 63,223 kwa mwaka 2015/16 hadi kufikia 32,115 kwa mwaka 2019/20 kama inavyoonekana kwenye jedwali Na. 4.

Jedwali Na. 4: Mwenendo wa Miradi ya Uwekezaji, Mitaji Mipya na Nafasi za Ajira Zilizotengenezwa Kutokana na Miradi ya Uwekezaji iliyosajiliwa katika Kituo cha TIC.

Hoja	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Miradi ya uwekezaji iliyosajiliwa	420	352	274	272	219
Kiasi cha mitaji mipya kilichowekezwa (Milioni-Dola za Marekani)	7,716	2,777	2,285	2,578	1,853
Nafasi za ajira zilizotengenezwa kufuatia uwekezaji mpya	63,223	26,051	33,702	48,102	32,115

- iv. Kushuka kwa mwenendo wa uwekezaji wa mitaji mipya kutoka Dola za Kimarekani 500 milioni kwa mwaka 2015/16 hadi Dola za Kimarekani 59.86 milioni kwa mwaka 2019/20 sawa na asilimia 88.

Ushauri:

WAJIBU inashauri Serikali iboreshe mazingira ya uwekezaji kwa kutekeleza kikamilifu mpango mkakati wa kuboresha mazingira ya uwekezaji nchini (Blueprint) ambao haujatekelezwa kikamilifu.

JAMBO LA 9:

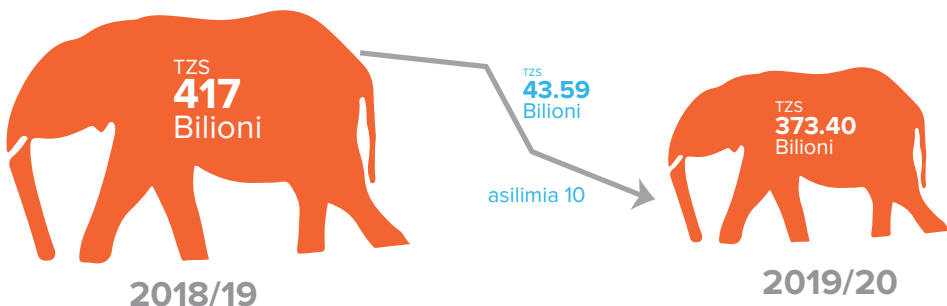
UVIKO-19 Yaathiri Uwajibikaji, Uchumi na Utekelezaji wa Miradi

Tanzania ni miongoni mwa nchi chache ambazo hazikupata madhara makubwa ya kiafya na kiuchumi kutokana na uwepo wa janga la Korona (UVIKO -19). Hata hivyo, janga la korona liliathiri ufanisi wa mifumo ya uwajibikaji, uchumi pamoja na kasi ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo nchini kama ifuatavyo:

- i. CAG alishindwa kufanya ukaguzi wa ofisi 43 za balozi za Tanzania (sawa na asilimia 14 ya taasisi 307 zilizokaguliwa) hivyo, kushindwa kutoa hati za ukaguzi kwa balozi hizo pamoja na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki,
- ii. Idara ya Taifa ya Kusimamia Maafa haikuweza kutumia TZS 4.31 bilioni ambazo zilichangwa na wadau mbalimbali ili kukabiliana na janga la Korona kwa kuwa haikupata maelekezo kutoka mamlaka zinazohusika,

- iii. Mapato ya Utalii katika Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro na Mamlaka ya Hifadhi ya Taifa (TANAPA) yalishuka kwa TZS 43.59 bilioni sawa na asilimia 10 kutoka TZS 417 bilioni mwaka 2018/19 hadi TZS 373.40 bilioni mwaka 2019/20,

- iv. Kuzuia utekelezaji wa kazi za miradi ya maendeleo kutokana na kuzingatia hatua za kiafya zilizotolewa na taasisi za afya kama vile kufungwa kwa mipaka baina ya nchi na kufungwa kwa taasisi za elimu zinazohusika kuhakiki vyeti vya elimu vya wataalamu wanaoshiriki katika utekelezaji wa miradi.

Athari

Changamoto zilizobainishwa, zimesababisha athari zifuatazo;

- i. Kuchelewa kwa utekelezaji wa ujenzi wa mradi wa mabasi ya mwendo kasi kwa asilimia 40%. Ripoti ya mwezi wa 18 ya utekelezaji wa mradi, inaonesha utekelezaji wa mradi ulitakiwa kuwa umefikia asilimia 49 lakini ulikuwa umefikia asilimia 9 tu. Sambamba na mradi huu, mradi wa kufua umeme wa maji wa Rusumo (Regional Rusumo Falls Hydropower Project) ulichelewa kukamilika kutokana na kufungwa kwa mpaka wa Tanzania na Rwanda.
- ii. Kituo cha Mikutano cha Kimataifa cha Arusha (AICC) kimezidi kupata hasara, ambapo hasara ilifikia TZS 949.31 milioni mwaka 2019/20 ukilinganisha na hasara ya TZS 428.54 milioni mwaka 2018/19 kutokana na kusimamishwa kwa shughuli za mikutano na kufungwa kwa mipaka.
- iii. Kutokaguliwa kwa ofisi za balozi 43, kunafanya wananchi kushindwa kujua hali ya uwajibikaji wa Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki katika makusanyo na matumizi ambapo kwa mwaka 2019/20 ilikuwa na bajeti ya TZS 166.92 bilioni,
- iv. CAG alishindwa kuhakiki usahihi wa makusanyo ya TZS 8.87 bilioni yaliyoripotiwa katika Mfuko Mkuu wa Hazina wa Serikali, ikizingatiwa kuwa Ofisi za Balozi zilikuwa na bajeti ya kukusanya TZS 2.48 bilioni kwa mwaka 2019/20.

Ushauri

WAJIBU inashauri, CAG andae ripoti yakina juu ya athari za Korona katika uwajibikaji, uchumi na utekelezaji wa miradi ya maendeleo nchini ili kuweza kubaini ni kwa kiasi gani Korona imeathiri utendaji wa Serikali.

Vilevile, ofisi ya CAG kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango iboreshe Mifumo ya Usimamizi wa fedha kwa kutumia TEHEMA ili iweze kuruhusu ukaguzi kufanyika kwa njia ya mtandao.

JAMBO LA 10:

Mwenendo wa Utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG yaliyotolewa Miaka iliyopita.

Ripoti za ukaguzi za mwaka 2019/20 zinaonesha mwenendo usioridhisha wa utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika kaguzi za miaka iliyopita katika Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kama ifuatavyo:

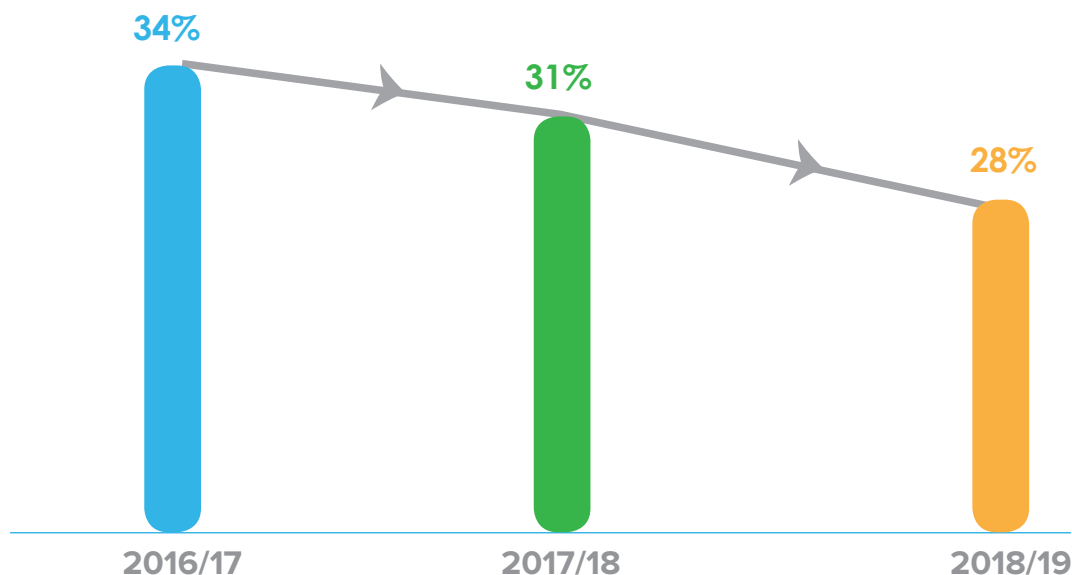
i. Serikali Kuu

Ripoti ya CAG ya mwaka 2019/20, inaonesha kuongezeka kwa idadi ya mapendekezo yanayotolewa na CAG kwa miaka mitatu mfululizo kutoka 4,282 kwa mwaka 2016/17 hadi kufikia 5,483 kwa mwaka 2018/19. Hata hivyo, kasi ya utekelezaji wa mapendekezo haya inaendelea kushuka.

Mwaka 2018/19 mapendekezo yaliyotekelezwa kikamilifu yalikuwa 1,608 sawa na asilimia 28, kwa mwaka 2017/18 mapendekezo yaliyotekelezwa kikamilifu ni 1,474 sawa na asilimia 31 na kwa mwaka 2016/17 mapendekezo yaliyotekelezwa ni 1,459 sawa na asilimia 34 kama inavyoonekana kwenye kielelezo Na. 8.

Kielelezo Na. 8: Mwenendo wa Utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG kwa kipindi cha miaka mitatu (2016/17 - 2018/19)

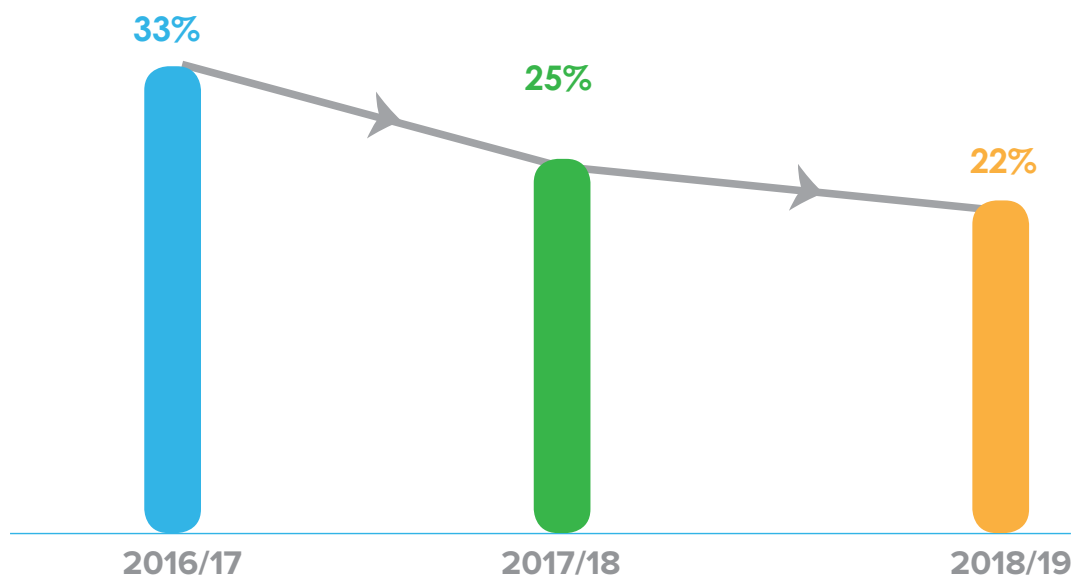

ii. Mashirika ya Umma

Ripoti ya CAG ya mwaka 2019/20, inaonesha kuongezeka kwa idadi ya mapendekezo yanayotolewa na CAG kwa miaka mitatu mfululizo kutoka mapendekezo 61 kwa mwaka 2016/17 hadi kufikia 116 mwaka 2018/19. Hata hivyo, kasi ya utekelezaji wa mapendekezo hayo umeendelea kushuka.

Mwaka 2018/19 mapendekezo yaliyotekelezwa kikamilifu yalikuwa 25 sawa na asilimia 22, kwa mwaka 2017/18 mapendekezo yaliyotekelezwa kikamilifu ni 16 sawa na asilimia 25 na kwa mwaka 2016/17 mapendekezo yaliyotekelezwa kikamilifu ni 20 sawa na asilimia 33 kama inavyoonekana kwenye kielelezo Na. 9.

Kielelezo Na. 9: Mwenendo wa utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG kwa Miaka Iliyopita

Athari

Kuendelea kushuka kwa kasi ya utekelezaji wa mapendekezo ya CAG katika Mashirika ya Umma na Serikali Kuu, kunaondoa ufanisi wa uendesaji wa taasisi hizo. Vilevile, kutokutekelezwa kwa mapendekezo ya CAG kunapelekea upotevu wa fedha za umma kutokana na kuendelea kuwepo kwa kasoro zilizobainishwa na CAG.

Ushauri

Mkaguzi Mkuu wa Ndani aendee kuhimiza taasisi zote za Serikali kutumia Mfumo wa Ufuatiliaji na Utekelezaji wa mapendekezo ya Hoja za Ukaguzi (GARI-ITS). Vilevile, WAJIBU inashauri mfumo huu kuwa wazi kwa umma ili wananchi waweze kufuatilia na kudai utekelezaji wa mapendekezo ya CAG.

HITIMISHO

Ripoti hii imeainisha baadhi ya mapungufu na changamoto zilizojitokeza katika ripoti za CAG za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma zilizotokana na ukiukwaji wa sheria na miongozo mbalimbali ikiwemo Sheria ya Bajeti ya mwaka 2015 (na marekebisho yake), Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania 1977 (Kama ilivyorekebishwa) na Sheria ya Fedha za Umma 2001.

Baadhi ya dosari na mapungufu yaliyojitokeza ni udhaifu katika usimamizi wa Mfuko Mkuu wa Serikali, changamoto katika uendeshaji wa mashirika ya kibiashara, usimamizi wa bajeti katika taasisi za Serikali, ukusanyaji wa mapato, usimamizi wa bodi za wakurugenzi, mawanda ya ukaguzi pamoja na mazingira ya uwekezaji nchini.

Aidha, WAJIBU inapenda kuwakaribisha wananchi na wadau wa uwajibikaji kutumia ripoti hii katika kuelimisha umma juu ya ripoti za CAG ili kukuza uwajibikaji nchini, vilevile, unaweza kupakua ripoti hii ya uwajibikaji kupitia tovuti ya WAJIBU www.wajibu.or.tz au kutufuatilia katika mitandao ya kijamii; Instagram, twitter na facebook @wajibu_institute.

MUHIMU: Ili kupata taarifa zaidi kuhusu ripoti za CAG za mwaka 2019/20, tembelea tovuti ya Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) www.nao.go.tz

Mawasiliano:

WAJIBU - INSTITUTE OF PUBLIC ACCOUNTABILITY

S.L.P 13486,

Barabara ya Rose Garden, Mtaa wa Ndovu, Dar es Salaam

Baruapepe: wajibu.institute@gmail.com

Wajibu_Institute

Wajibu_Institute

WAJIBU_Institute of Public Accountability

WAJIBU_Institute of Public Accountability